

*Väikevorm
mõisamaastikus*

DECORATIVE ELEMENTS
IN ESTONIAN MANOR PARKS

Töö tellija / Commissioned by: Keskkonnaamet / The Environmental Board of Estonia
Koostaja / Compiled by: Maastikuarhitektuuri Büroo OÜ
Autorid / Authors: Kreeta Sipelgas, Valdeko Lukken, Juhan Maiste
Kujundaja / Design and Layout: Angelika Schneider
Keeletoimetaja / Estonian Editor: Maris Jõks
Tõlkija / Translation: Anett Raup
Inglise keele toimetaja / English Editor: Stewart Johnson
Toimetaja / Editor: Inge Kiisler, Kreeta Sipelgas
Idee autor / Idea author: Marica-Maris Paju

Illustratiivne materjal / Illustrations:

Eesti Ajalooarhiiv (EAA)/The Estonian Historical Archives, Eesti Ajaloomuuseum (EAM)/The Estonian History Museum, Eesti Filmiarhiiv (EFA)/The Estonian Film Archives, Eesti Kunstimuuseum/The Art Museum of Estonia, Eesti Maanteemuuseum (EMM)/The Estonian Road Museum, Eesti Põllumajandusmuuseum (EPM)/The Estonian Agricultural Museum, Eesti Rahva Muuseum (ERM)/The Estonian National Museum, Harjumaa Muuseum (HM)/The Harju County Museum, Järeda Muuseum/The Museum of Järeda, Järvamaa Muuseum/The Museum of Järva County, Läänemaa Muuseum/The Museum of Lääne County, Muinsuskaitseameti arhiiv (MKA arhiiv)/The National Heritage Board archives, Muinsuskaitseameti register (MKA register)/The National Registry of Cultural Monuments, Märjamaa koolimuuseum/The School Museum of Märjamaa, Märjamaa Tunatoimkond/The Local Lore Society of Märjamaa, Põltsamaa Muuseum/The Museum of Põltsamaa, Räpina Koduloo- ja Aiandusmuuseum/The Local Lore and Gardening Museum of Räpina, Sagadi Muuseum/The Museum of Sagadi, SA Virumaa Muuseumid/The Foundation of Virumaa Museums, Rootsi Hariduse Seltsi arhiiv (SOV)/The Archives of the Swedish Educational Association, Tallinna Linnamuuseum (TLM)/The Tallinn City Museum, Tallinna Ülikooli Akadeemiline Raamatukogu (TLÜAR)/The Academic Library of Tallinn University, Tapa Muuseum/The Museum of Tapa, Tartumaa Muuseum (TaM)/The Museum of Tartu County, Tartu Ülikooli Ajaloo Muuseum (TÜAM)/The University of Tartu History Museum, Tartu Ülikooli Raamatukogu (TÜR)/The University of Tartu Library, Viljandi Muuseum/The Museum of Viljandi.

Erakogude omanikud/Owners of private collections: Aivo Aia, Alo Säre, Andres Miller, Ants Hein, Imbi-Sirje Torm, Jaan Vali, Kaarel Aluoja, Kaili Viilma, Kreeta Sipelgas, Kärt- Mari Paju, Marica-Maris Paju, Reet Kruup, Rene Viljat, Vahur Kuhlberg, Valdeko Lukken.

Trükikoda / Print: Tallinna Raamatutrükikoja OÜ

ISBN 978-9949-9201-8-1

© Keskkonnaamet ja autorid / The Environmental Board of Estonia and the authors

Raamat on valminud Kesk-Läänemere INTERREG IV A programmi projekti "Sustainable historic park management and development in Finland and Estonia" raames.

The book has been published as part of the Central Baltic INTERREG IV A programme project titled, "Sustainable historic park management and development in Finland and Estonia".

CENTRAL BALTIC
INTERREG IV A
PROGRAMME
2007-2013

EUROPEAN UNION
EUROPEAN REGIONAL DEVELOPMENT FUND
INVESTING IN YOUR FUTURE

SISUKORD

- 7 / 40 EESSÕNA / PREFACE
Kreeta Sipelgas, Valdeko Lukken
- 9 / 41 ARTIKLID / ARTICLES
VÄIKEVORMID AJAPEEGLIS
Decorative elements as minor forms looked at through the mirror of time
Juhan Maiste
- 19 / 47 VÄIKEVORMID PILTIDES JA LUGUDES
Decorative elements in pictures and stories
Kreeta Sipelgas
- 31 / 54 SÄILINUD JA TAASTATUD VÄIKEVORMID EESTI MÕISAPARKIDES
Preserved and renovated decorative elements in estonian manor parks
Valdeko Lukken, Kreeta Sipelgas
- 61 VÄIKEVORMID / DECORATIVE ELEMENTS

EESSÕNA

Ajaloolised väikevormid moodustavad ühe väga keerulise ja mitmetahulise osa Eesti mõisamaastike kujundusest. See on üks väärtuslikest mälukihtidest, kus iga väikevormi võib vaadelda kui eraldi kunstiteost. Läbi sajandite on mõisatesse lisatud mitmesuguse kuju ja stiiliga paviljone, sildasid, treppe, purskkaevusid, piirdeid jmt. Igal väikevormil on olnud maastikus oma eesmärk, funktsioon. Üks peamisi ülesandeid oli vormi- ja stiilikeele kaudu maastikku rikastada, kaunistada. Tähendused, mida ajaloolised väikevormid endas kannavad, kõnelevad meile avatusest, piiratusest, olemise väärtustest, aga eelkõige inimesest endast. Igal väikevormil pargis on meile kõigile rääkida oma lugu.

Eestis on viimaste aastakümnete jooksul ilmunud mitmeid mõisaparkidega seotud trükiseid. Käsitlemist on leidnud mõisaparkide temaatika eri tahud, kuid üksnes ajaloolistes parkides leiduvatele väikevormidele seni keskendutud ei ole. Käesolev raamat loob ühe võimaliku teesihi alguse väikevormide mitmetähenduslikku maailma. Tegemist on kokkuvõtliku sissejuhatusega teemasse, kus tekstide ja illustratiivse materjali kaudu luuakse ülevaatlik pilt ajaloolistest väikevormidest. Tutvustatud on huvitavaid näiteid erinevatest Eesti paikadest. Tohutust piltide hulgast valikut teha oli väga raske. Väikevormidest kõnelev materjal on mõeldud kõigile, kes on huvitatud ajaloolistest parkidest.

Lisaks sellele raamatule on edaspidi koostajatel plaanis välja anda väikevormide tüüpe tutvustavad trükised, kus keskendutakse Eesti mõisaparkides olnud ja säilinud väikevormide detailsemale analüüsile.

Raamatu koostajad tänavad lahkeid ja vastutulelikke arhiivi- ja muuseumitöötajaid, ametnikke ning erakogude omanikke, kes on olnud suureks abiks trükise valmimisel. Kaasamõtlemise ja abi eest täname Juhan Maistet, Sulev Nurmet, Ants Heina, Marica-Maris Paju, Inge Kiislerit, Nele Nutti, Iris Mäemetsa, Liisi Preedinit ja Eigo Tarkinit.

Kreeta Sipelgas, Valdeko Lukken